

Een strijd tegen 'hoerejongens'

Een boek over het maken van boeken

De grootste schrik van de boekverzorger is om een „hoerejong” te baren. Zo noemen mensen uit het boekenvak de laatste zin van een alinea die eenzaam aan het begin van een nieuwe bladzijde staat. Of in z'n geval de regel ingekort moet worden door een paar woorden weg te strepen, door de spatie tussen de woorden te verkleinen of door de reserveregel onderaan de pagina te gebruiken, moet van geval tot geval bekeken worden.

Het is nooit duidelijk geworden of de bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek, W.G.C. Byvank, in 1909 een collectie boekbanden van de Amsterdamse veilinghouder Anton W.M. Mensing kocht om de fraaie banden, de inhoud van de boeken of om een combinatie van die twee.

Het mag velen misschien overdreven in de oren klinken maar sommige boeken zijn zo mooi gemaakt (dat is iets anders dan geschreven) dat de inhoud op het tweede plan komt. Toegegeven, het zijn de echte liefhebbers die zo reneren. Het zojuist na twintig jaar opnieuw verschenen boek, gevoelig herzien en uitgebreid, van Huib van Krimpen, gaat echter over het maken van boeken zoals ieder van ons die regelmatig ter hand neemt.

Of het om een spannende detectieve in pocket-uitvoering of om een handleiding bij de huiscomputer gaat, altijd is een boek vormgegeven door een typograaf, boekverzorger, graficus of welke naam men er ook aan wil geven. Volgens de grote inspirator van Van Krimpen, Stanley Morison, is hun taak: „Druk materiaal zodanig schikken dat dit in overeenstemming is met een specifiek doel: de letters onderling te schikken, het wit te verdelen en het zetsel te ordenen om de lezer in de hoogst mogelijke mate behulpzaam te zijn bij het begrijpen van de tekst.”

Dat dit niet eenvoudig is, mag de lezer een zorg zijn die hem niet wakker houdt maar dat het verschrikkelijk belangrijk is, blijkt pas als we een boek onder ogen krijgen dat typografisch slecht is. Wie kent niet de voorbeelden dat de lettertjes op het papier dansen omdat de letter te klein, te groot, te dik of te dun is. Hebt u zich wel eens gerealiseerd tijdens het lezen van een boek dat u behalve een verhaal of verhandeling ook papier, letters en typografie leest?

De Middelen

Afgezien van wat kleine paragrafen is het boek naar twee afdelingen ingedeeld, De Middelen en Het Doel. De Middelen is een vrij technisch deel van het boek dat vooral veel informatie verschaft over de verschillende wijzen van zetten en drukken, vroeger en nu. Juist in de grafische industrie is het gebruik van de computer verantwoordelijk voor een snelle ontwikkeling die voor de leek niet bij te houden is. Dat was twintig jaar geleden al zo toen de eerste editie van „Boek” verscheen. Is het dan overbodig om aandacht te schenken aan de techniek van het boekenmaken? Zeer zeker niet. Volgens de al genoemde Stanley Morison is traditie de som van de ervaringen van meer dan een generatie. Van Krimpen put hieruit de wijsheid dat we goed moeten weten hoe de principes van de typografie zijn, voordat we de moderne technieken kunnen toepassen. Deze denkwijze is te vergelijken met de onderwijzer die zijn leer-

ling geen rekenmachientje wil geven voordat hij kan rekenen.

Het interessantste hoofdstuk uit het boek is „Parade van boekletters”, een keur van letters van bijna zeventig pagina's. Letters uit lood gegoten en fotografische versies zijn gezet en gedrukt zoals de letter dat voorschrijft. Daarvoor was het nodig dat enkele pagina's in het buitenland gezet werden en in boekdruk uitgevoerd werden terwijl het merendeel van het boek in offset is gedrukt. In verschillende kleuren zijn enkele letters van ieder type in een groot corps (lettergrootte) gedrukt zodat de bladspiegel een fraai gezicht oplevert. Twee mooie schreefletters zijn ontworpen door naamgenoot Jan van Krimpen, de Romulus en de Spectrum, in Engeland heeft Eric Gill een paar belangrijke letters getekend.

Met merkbare spijt constateert Van Krimpen dat de schreefloze letter (de letters zonder pootjes of vlaggetjes of andere „versiering”) steeds meer terrein wint, daarom krijgen zij ook een plaats in zijn „parade”. Met de geciteerde uitspraak van Beatrice Warde dat de letter „de stem van de gedrukte pagina” is, kan ik het eerlijk gezegd niet eens zijn omdat goede typografie minder mag opdringen dan de meeste stemmen dat helaas doen.

Fabel

Tussen de bedrijven door vertelt de auteur ons allerlei wetenswaardigheden. Zo moet hij ons teleurstellen over de vermeende Nederlandse herkomst van de drukkunst. Het verhaal, zoals menig schoolkind dat nog leert, dat Lourens Janszoon Coster uit Haarlem met zijn zootje in de Haarlemmerhout wandelde en door toeval de drukkunst ontdekte is een fabel. Om het kind spelenderwijs te

leren lezen sneed hij de vorm van de letter A in een boomschors, het stuk schors brak af en maakte een duidelijke afdruk in het zand.

De overtuigende aanwijzing dat de drukkunst toch in Duitsland is uitgevonden is dat de kunst zich vanuit die streek verspreidde en niet vanuit de Nederlanden.

Het Doel

Het Doel, zo heet het tweede deel van het boek, geeft ons informatie over de taak van de typograaf tussen de schrijver, uitgeverij en drukkerij. Zijn functie is een betrekkelijke nieuwe. Voor de oorlog werd de vorm van het boek veelal bepaald door de drukker nadat de uitgever er zijn vage mening over had gegeven. De drukker van toen werkte als de kapper van tegenwoordig als de klant zegt: het moet geknipt worden. Hij verwacht dat de kapper of drukker dan wel weet hoe of wat.

Het „Boek” wordt afgesloten met een vaktermenregister in vier talen, een register en een uitgebreide literatuurlijst. Iedere publicatie genoemd in deze lijst heeft de schrijver voorzien van een beoordeling.

Huib van Krimpen mag zich met recht „letter-kundige” of „schriftgeleerde” noemen omdat hij niet alleen de typografie beoefent maar ook actief is als vertaler van letterkundige teksten. Wellicht dat deze laatste bezigheid hem de mogelijkheid heeft verschaft om een handboek te schrijven dat veel informatie bevat en bovendien zeer aangenaam geschreven is.

■ HANS RENDERS

Huib van Krimpen: Boek over het maken van boeken. Gaade Uitgevers, Veenendaal 1986, 552 blz. Prijs: f 145,00.